

μη τοιούτων και τούτῳ ἢ δὴ ἡγοῦμεθα διαφέρειν. Εἰ δέ τι μοι ἢ ἐν τοῖς τοῦ βιβλίου προσιμίαις ἐκείνου, ἢ ἐν τινι τῶν ἐπιστολῶν και ἠπειλητο, και τούτου ἀφέξομαι νῦν· οὐ διὰ τὸ οἶσθαι, μη ἂν ποτέ σε δικαίως ἀντειπεῖν μου τῷ βιβλίῳ δύνασθαι· εἰδὼς γάρ τοῦτο και πρότερον, ὅμως διενουούμην τι και ἀντιγράψειν αὐτὸ πρὸς τὰ σά, ἢ και ἄλλον τινὰ τρόπον τὰ τοιαῦτ' ἐξετάσειν, ὅς ἂν και ἀμφοῖν τοῖν φιλοσόφοιν συνήνεγκε, και σοὶ δήπου μετὰ θατέρου. Οὐ τοίνυν τούτου γε ἕνεκα, ἢ τοῦ δεῖν τῶν ἀντιγεγραμμένων σοι, ὡς μη κατὰ νόμον μήτ' ἐπὶ σπουδῇ ἀφειμένων, ὀλιγωρεῖν (οὐ γάρ βούλομαι σε τοιαῦτα λέγων ἔτι λυπεῖν), ἀλλὰ τῷ μειζῶ σοι χάριν ὀφείλειν τῶν κατὰ τοῦ Λατινικοῦ βιβλίου συγγεγραμμένων, ἢ ὅσον ἀμύνοιτ' ἂν τις διὰ τὰ ἕτερα, εἰ και ἔδει με ἀντιλέγειν, οὐκ ἀντερῶ· και εἰ σιωπᾶν μᾶλλον ἔχρην τοῖς προτέροις ἐκείνοις ἀρκούμενον, και διὰ τοῦτο μάλιστα σιωπήσομαι, και ἀφέξομαι σοι τῶν δευτέρων τούτων ἀποριῶν καθάπαξ. Τὸ μὲν γάρ, εἴτε διὰ σέ βελτίων φανείη Πλάτων Ἀριστοτέλους οἷς οὐ πρόσθεν τοιοῦτος εἰς πάντα ἐδόκει, εἴτ' Ἀριστοτέλει σώζοιτο δι' ἐμέ νῦν, ἢν ἐκ πολλοῦ δόξαν ἔσχεν, ἐν τοῖς γε πλείοσι και σοφωτέροις, οὐ πάνυ μοι διαφέρει. Και εἴτε τὰ δυνατὰ λέγειν δόξαιμεν ἄμφω ὑπὲρ ὧν ἐν τοῖς ἔξω προϋστάμεθον λόγοις, εἴτε και μηδέτερος μηδετέρῳ βοηθοῖη καλῶς, ἀλλ' ἐπίδειξις εἶναι ταῦτα δικαίη μόνον τοῖς κρίνουσιν, οὐδὲ τούτου μοι μέλει τοσοῦτον ἐν τῷ παρόντι· ἀληθείας τε περὶ τῆς ἐν τοῖς τοιούτοις, οὐθ' ἡμεῖς γεννοίμεθ' ἂν ἀλλήλοισ καιταί, περὶ ὧν διενηγάμεθα ἤδη, οὐτ' ἄλλοις πιστεύομεν κρίνουσι, τῷ αὐτῷ δὴ και πάντων πάθει ἐνεσχημένων, και τῶν

1. Sic cod. τούτῳ post τὸ δέ, anacoluthum. — 2. Cod. ἐνισχημ.

μὲν τῷ ἑτέρῳ προσκειμένων, τῶν δὲ τῷ ἑτέρῳ τοῖν φιλοσόφῳιν, ὧν οὐδέτεροι τοῖς θάτερα tetimēkosī gēnoint' ἂν ἀξιόχρεω διαιτηταὶ περὶ τῶν ἑτέρων. Λοιδοριῶν δὲ περὶ καὶ τοιαύτης ἀσχημοσύνης, τίς ἂν ἀμιλληθεῖη καὶ ὀτῳῶν; ὧν γε οὐδὲ τοῖς ἐχθροῖς εὐξαιτ' ἂν τις τὸ πλεόν ἔχειν, μὴ τι γε ἑαυτῶ, σῶφρων τε καὶ ἐπεικῆς ὧν, πλήν εἴ τινα καὶ τοιοῦτον θειοτέρα τις αἰτία καὶ ἄφυκτος καὶ ἄρξασθαί ποτε κατηνάγκασε. Τούτοις μὲν δὴ καὶ τοιοῦτοις ἔγωγε νῦν ἤκιστα προσέχειν φημί. Τοῦ δὲ τὴν πάτριον ἡμῶν θεοσέβειν, ἢ φυλάττοντας ἅμα τε Θεῶ καὶ φρονίμοις πᾶσιν ἀρέσκειν, ἢ, ὡς οὐδὲν διαφέρον, ἀντὶ δόξῶν τε οὐκ ἀληθῶν καὶ πραγμάτων ἄλλων προιεμένους δυσσεβεῖν, πολὺ τι δὴ, ὡς οἶσθα, καὶ ἡμῖν ἐκ πολλοῦ ἐμέλησέ τε καὶ, σὺν Θεῶ φάναι, μελήσει, ὡσθ' ὅπως μὴ πολλοῖς συμβαίη τὰ δεύτερα. Οὐ γὰρ περὶ ἡμῶν γε αὐτῶν, σὺν αὐτῷ Θεῶ δ' εἰρήσθω, τοιοῦτό τι δέδιμεν. Ὦν ἕνεκα ζηλωτῶν τοῖς πολλοῖς ἐδοκοῦμεν, τούτων οὐκ ἔσθ' ὅ,τι οὐ προηκάμεθα χαίροντες. Οὐ γὰρ ἦν, ὡς εἰκεν, ἐκείνων τε ἀπολαύειν καλῶς, καὶ τοὺς ἄλλους λόγῳ τε καὶ ἔργῳ πείθειν, ὡς σωφρονοῖεν. Εἰσὶ δ' ἐν τῷ νῦν χρόνῳ τοιοῦτοι παρ' ἡμῖν οὐκ ὀλίγοι, οὓς καὶ αὐτὸς ἔφησθα δεδιέναι', τὸ δ' ὅπως μὴ γένοιτό ποτε ἡμῶν τε καὶ τῶν ἡμετέρων λόγων κρείττους Λατῖνοι, μὴ δεδιέναι. Ὅσοῦτ' ἀπέσχομεν θεοσέβειάν τε καὶ ἀνθρώπινην τιμὴν ἀντικαταλλάττεσθαι, ὃ ληρεῖν τινες οὐκ ὀκνοῦσι, τῶν πραγμάτων αὐτοῖς ἀντιφθεγγομένων, κυνιδίῳ ὡς ἀληθῶς ἐπιδεικνύμενοι προαίρεσίν τε καὶ δύναμιν, ὅτι τὸν θυμὸν ἐν ταῖς λοιδορίαις, ὡς ἐκεῖνα ταῖς ὑλακαῖς, ἐξεμοῦντες, πολὺ πλεόν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἀπαυθῶσιν ἢ ὅσον ἐν

ταῖς τῶν περιττῶν τε καὶ χειρόνων νικῶσιν ὑπερβολαῖς. Εἰ δ' ἀγανακτοῖεν πρεσβείου τινὸς εἵνεκα, καὶ ρεῖζοσιν οὐκ ὀκνήσομεν αὐτοὺς παρεικάσαι, ταῖς ἄλωπεκίσι καὶ ταῖς Ἀκταίωνος. Σὺ δ' αἶε τε ἦσθα ἐν τοῖς περὶ τοῦ ἀμφισβητουμένου τούτου λόγοις τῷ γένει τε καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ φίλιος, καὶ οὐδενὶ οὐδέποτε τρόπῳ ἐπαχθής, καὶ νῦν τεκμηρίῳ μεγίστῳ τοῦτ' ἔδειξας· ὥστ' εἰ καὶ τινας πρόσθεν τοιοῦτος ὢν ἐλελήθεις, αὐταῖς τε καὶ τοῖς διαβάλλειν ἐπιχειροῦσι μηκέτ' ἂν ἐξεῖναι τὰ τῶν ἀγνοούντων ἢ ἐθελοκακούντων ἐνδείκνυσθαι περὶ σέ. Πῶς οὖν δίκαιος ἂν ἦν ἀντιλέγειν ἐπιχειρῶν ἢ βασκαίνων τῷ ἐς τὰ μέγιστα τε καὶ οἰκειότατα ζυμμαχοῦντι οὕτω χρησίμως; Εἰ γάρ με δύο φεύγοντα δίκας, ἀπῆλλαττες μὲν τῆς μεγίστης συναγορεύων, καὶ ἦν πάντων ἂν τῶν ὑπαρχόντων ἡλλαττόμην νικᾶν· οὐ δ' ἔδει με μηδέν τι σχεδὸν βλάπτεσθαι ἐπεβουλευες, ἢ διώκων ἢ τῷ διώκοντι συνισταμένος· ἄρ' εὐγνώμον ἂν ἦν, ἀφέντα σοι χάριν εἰδέναι ὢν ἐσπούδακας ὠφελεῖν, ἐλαχίστου ἀδικήματος μνησικακεῖν τε καὶ ἀντεπεξιέναι πειραῖσθαι; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Εἰ δὲ καὶ μὴ ἡμῖν ἐχαρίζου προὔργου, τῇ δ' ἀληθείᾳ, καὶ τῷ δικαίῳ, καὶ πολλαῖς ἄλλοις ὢν σοὶ οὐδέν τι ἤττον ἡμῶν αὐτῶν μέλει, καὶ οὕτως ἡμᾶς ἔδει, τὸ οἰκεῖον μὴ ὑπολογιζομένους, ἀμείβεσθαι τὸν εἰς τὸ κοινὸν ὠφελούντα, εἴ τι καὶ ἰδίᾳ αὐτῷ μέμφεσθαι ἔχοιμεν, ἀφιέντας, καὶ ἐξὸν ἐλέγχειν, οὐκ ἐξελέγχοντας. Οὐκοῦν διὰ ταῦτα πρὸς μὲν τὰ σά γε ἐκεῖνα, ὅποι' ἂν δόξειεν ὀφθέντα ποτὲ, οὐδέν μοι ἀντιγεγράφεται, ἀλλ' εἴσω σε ἀπολαύειν ὢν ἐς Ἀριστοτέλη τε αὐ καὶ ἡμᾶς, ὡς οἱ

1. Cod. οἷς οὐδέν τι, quod nos conjectando emendavimus.

ιδόντες λέγουσιν, αὐτοσχεδιάσας, ὧς τι ἀμυνεῖσθαι ἢ ἐπιδείξεσθαι, ὡς ἂν εἴη σοι¹ καὶ ταῦτα διατριβῇ [καὶ²] τοῖς ἡδίστ' ἂν ἰδοῦσι μετ' ὀργῆς ἀναπαλαίειν πειρώμενον καὶ κραυγῆς, καί τοι σχεδὸν ἀποτριάχθέντα· οὐ γὰρ ἡμῖν γε δόξειεν ἂν, οἷα δὴ φασί³ καὶ Κυμαίοις⁴. Καὶ ὁ δὲ⁵ πλέον ἐστὶ, συγχωρήσαιμ' ἂν σοι καὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη ληρεῖν ὁμοίως. Τί γὰρ ἂν καὶ ὄφελος γένοιτο, ὁποτέρου τούτων πλέον εὐδοκιμοῦντος; Οἱ τῆς κερδαλεωτάτης ἀληθείας οὐχ οἷοί τε ἐγένοντο ἢ οὐκ ἠξίωντο τυχεῖν· ὁ σφίσι τε αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις αἴτιον γέγονε τοῦ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὅσα ἐλάττω τυγχάνει τῷ γένει ὄντα, ἄλλον ἐν ἄλλῳ τοῦ ὄντος διαμαρτεῖν. Ἄλλ' εἴ τί γε ἄρα καὶ χρήσιμοι τοῖς χρωμένοις δύναιντο εἶναι, τοῦτο καὶ παρ' ἐτέρων λαβεῖν ἔστι, προαιρέσει μὲν τοῖς πολλοῖς οὐκ εὐπετεστέρα, σπουδῇ δὲ ἐλάττονι. Οὗτοι δ' εἰσὶν, οἱ τῷ τῆς ἱεράς διδασκαλίας ἐλλαμφθέντες φωτὶ, τῇ ἐξ ἐκείνων σοφία ὥσπερ τινὰ ἐπιστήσαντες ταύτην παιδαγωγὸν, αὐτοὶ τε πολλῶ Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος καὶ τῶν ὁμοίων βελτίους ἐγένοντο, καὶ τοὺς συγγινόμενους αὐτῶν ταῖς βίβλοις τοιοῦτους ποιοῦσι. Καὶ πολλοὶ γε δι' αὐτῶν τοιοῦτοι γεγένηται, οἷοι μὴ ὅτι τῶν εἰρημένων, ἀλλὰ καὶ Ἑρμοῦ αὐτοῦ καὶ Ἀπόλλωνος καὶ Μουσῶν, καὶ πάντων ἐφ' οὓς ἡ Ἑλληνικὴ ἀναφέρει σοφία, πάμπλου ὑπερενεγκεῖν. Τὰ μὲν γὰρ τῶν παρ' Ἑλλήσιν⁶ ἐπὶ σοφία πρώτων ἔργα τῶν γε πλειόνων, καὶ τῶν⁷ τῶν φαυλοτάτων ἰδιωτῶν χεῖρω ἦν, τῷ τὴν μὲν περὶ τὸ

1. Cod. σου. — 2. Cod. καὶ non habet. 3. Cod. φασί.

4. Quia nempe σκώπεται: εἰς ἀνκισθησίαν ἢ Κύμη, Strab.

5. Cod. δέ. — 6. Cod. Ἑλλησι. — 7. Cod. τοῖς τῶν.

αἰσθητὸν ἅπαν διατριβὴν μὴ δύνασθαι τῇ μετουσίᾳ τοῦ κρείττονος καὶ τῇ τοῦ ὄντος καλοῦ θήρα τὸν ἄνθρωπον προσαγαγεῖν, καὶ εἰ θεωρητικῶς περὶ αὐτὰ μόνον στρέφοιτο ἄνευ τοῦ ἥκιστα αὐτῶν ἐφάπτεσθαι καὶ τῇ αἰσθήσει· περὶ δέ γε τῶν νοητῶν μηδὲν αὐτοῖς σαφὲς εἶναι περὶ οὗτου ἂν καὶ ἐλπίς τις εἴη βεβαία οὕτω καὶ ἔχειν ὡς ὑπ' αὐτῶν ἔγνωστο, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλην τινὰ τῶν ἐπιστημῶν, οὕτω δὴ καὶ τὴν περὶ τῶν θείων ἀσκήσαι, καὶ πολλῶ γεῖρον, ὅσῳ δὴ καὶ ἤττονι βεβαιότητι· εἶναι μὲν τινὰ τῶν φαινομένων πολλῶ κρείττω καὶ αὐτῶν ἐνίους ὑπείληφτάς, τοιαῦτα δ', οἷα αὐτὸς ἕκαστος ὑπέιληφεν εἶναι, ἕκ τινων μύθων ἢ τῶν οἰκείων προλήψεων, καὶ ἀρχῶν, ἅς ποτε ἀληθεστέρας τῶν ἄλλων τυγχάνειν ᾤετο, ὠρμημένος. Λαθεῖν δὲ οὐδ' αὐτοὺς ἐκείνους τὸ μηδὲν πιστὸν ἔχειν περὶ αὐτῶν, εἰ μὴ ἐς ὅσον καὶ τῇ τῶν ἰδιωτῶν πλάνῃ ἐκέχρητο, χρηστηρίοις καὶ ταῖς ἐκεῖθεν προσέχοντες ἀφορμαῖς, οὐκ ἐξηπατημένοι μᾶλλον, ἢ ἐκουσίῳ ἐνδείᾳ τοῦ ἀληθεστέρου τε καὶ βελτίονος· σαφὴς γὰρ ἦν ἡ παρὰ τῶν δαιμόνων φενάκη. Δι' ἧ δὴ καὶ οὐκ ἀπεικότως ἐκείνοι πάντες σχεδὸν ἀσύμφωνα τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ βίου ἔργα ἐπιδειξάμενοι, οὐδὲν τοῦ τρίβωνος ὤναντο καὶ τῆς ἐν ταῖς στοαῖς ἢ τοῖς περιπάτοις ἀδολοσχίας, ὥστ', εἴπερ τινὰς, αὐτοὺς ἂν εἶναι τοὺς εἰς ὄνων τε καὶ θηρίων ἄλλων σώματα εἰσιόντας σὺν αὐτῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τοῖς καλοῖς θεωρήμασιν, εἴγε ἀληθεῖς αἰ μετενσωματώσεις καὶ οἱ περὶ αὐτῶν ἦσαν λόγοι. Οἱ δὲ τῆς ἱεραῆς ἡμῶν πίστεως ἡγεμόνες, εὐθύς ἀπὸ τῆς εὐτυχοῦς ἐκείνης οἰκονομίας τοῦ κρείττονος μέχρι καὶ ἐπὶ πλεῖστον χρόνον, οὐ μόνον τοῦ αὐτῶν λόγου καὶ οἱ σοφώτεροι, ἀλλὰ καὶ παντός λόγου κρείττον

εἰδίου¹, ὡσπερ εἰκὸς ἦν τοὺς αὐτῆ Θεοῦ σοφία, συγγενέ-
 σθαι τοῖς ἀνθρώποις ἀξιοσάση τούτου χάριν, ἀκολουθοῦν-
 τας. Ἰραμιμῶν μὲν καὶ ἀριθμῶν καὶ τῶν οὐρανίων τηρήσεως,
 καὶ φυσικῆς ἐπιστήμης, οἱ μὲν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἐπατόντες·
 ὧν γὰρ τῆς ἀπολαύσεως ὀλιγώρου, τούτων τὴν εἶδῃσιν,
 καὶ τῶν περὶ αὐτὰ παθημάτων, οὐδὲν ἠγοῦντο σεμνόν, πάνυ
 καλῶς ποιοῦντες. Εἰ γὰρ τὸ γινῶναι πρὸς τὸ ὑπερφρο-
 νῆσαι τῶν γε τοιούτων φέροι ἂν, τοῖς γε νοῦν ἔχουσι, καὶ
 ἐρασθῆναι τοῦ κάλλους, ὃ ὑπὲρ ταῦτα πάντα ἐστίν, ἀφα-
 νές ἔτι ὄν, τί γ' ἂν ἐδέοντο κάμνειν περὶ τὴν τοιαύτην
 γινῶσιν, ὄδῳ ῥάστη τε καὶ δικαιοτάτῃ, καὶ πείρα βε-
 θαίω, μετὰ τοῦ ἐραστοῦ κἀνταῦθα, ὡς ἐγχαρεῖ, γενέσθαι
 δυνάμενοι; Οἱ δὲ καὶ ταῦτα μὲν ἤδεσαν, ἀλλ' οὐδὲν
 μᾶλλον τῶν οὐκ εἰδῶτων ἐχρῶντο, πλὴν εἴ που ἐδέησε
 τοὺς ἐπὶ τῇ ματαίῳ ταύτῃ σπουδῇ μόνῃ σεμννομένους
 ἐλέγχειν, καὶ τὰ ἐκεῖθεν ἀντίστασθαι τῇ ἱερᾷ ἀληθείᾳ δο-
 κοῦντα δεικνύναι οἷα ἐχρῆν δείκνυσθαι, καὶ ὡς ἂν μὴ
 κομπάζειν δύναιτο, ἢ ὡς δι' ἀμαθίαν τῶν ἄλλων ἐπὶ
 τὰ βελτίω ἰεμένων², τῶν τῷ ὄντι φιλοσόφων καταγελᾶν,
 οἱ τῇ τῶν φαινομένων γνώσει προσηλωμένοι. Πάντες δ'
 ὁμοῦ τὴν ἀληθινὴν σοφίαν τοιαύτη³ τε εὖρον σπουδῇ, οὐκ
 ἄνευ τῆς ἐξ αὐτῆς ὀδηγίας, καὶ εὐρημένην ἐτίμησαν οὕτω,
 ὡσθ' ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τῶν αὐτῆς νόμων θυγῆσκειν τε καὶ
 διὰ βίου τεθνηκέναι, ὃ δὴ τοῦ κατ' ἐκείνην βεβιωκέναι
 ἀκριβῶς, πολὺ μείζον ἐστὶ. Τοιοῦτοι δὲ γεγονότες, οὐ
 μελέτην λέγοντες μόνον θανάτου εἶναι φιλοσοφίαν, ἢ με-
 λετῶντες μὲν ἐν τῇ θανάτου τε καὶ τῶν θανάτου πολὺ
 χειρόνων κακῶν τοῦ σώματος ἀπουσία, ἐν δὲ τῷ ἔργῳ

1. Cod. εἰδίων. — 2. Cod. οιομένων. — 3. Cod. τῇ αὐτῇ τε.

ἀφηνιάζοντες, ἀλλ' ἔργοις μᾶλλον ἢ λόγοις ἐπιδεδειχότες ἅπαντες τὴν προαίρεσιν, οὐ καθ' ἓνα αὐτοὶ τε οὕτως ἐφιλοσόφουν καὶ τοὺς ἄλλους ὁμοίους ἐποίουν, ἀλλὰ καθ' ὅσους παγχάλεπόν ἐστιν ἀριθμεῖν· πόλεις γὰρ ὄλαι καὶ ὄλα ἔθνη τὴν ὑψηλοτάτην αἴρεσιν ἠσπάζοντό τε ταύτην καὶ ἥσκουν, οὐδ' ἐν χρόνῳ πολλῷ, ἀλλ' αὐτίκα δὴ ἀπυσκευαζόμενοι πᾶν κώλυμα, καὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ τῷδε θελγῆτρων, ὡς μηδ' ὑπ' αὐτῶν ποτε τερφθέντες, ἐπιλελησμένοι εὐθύς τῷ τῆς ἀληθοῦς ζωῆς πόματι. Καὶ οἶμαι μὴ μόνον τῶν ἐκ τοῦ παντός τοῦ χρόνου ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἐξ αἰδίου γ' ἂν γεγεννημένων, ὡς Ἕλληνες ὑπελάμβανον, μὴ φιλοσοφῆσαι τοσοῦτους καὶ ἔργῳ τὴν προαίρεσιν ἐπιδείξασθαι, ὅσους ἢ ἐν πόλει μιᾷ τῶν ἀπανταχοῦ ἄρχων εἰς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ φιλοσοφῆσαντας εἶδεν (οὐδὲν ἰσχυσάσης αὐτῷ τῆς μαχειρικῆς ὠμότητος, ἢ τὰ ἐκείνων σώματα μετιῶν, ἤλπισεν' ἀποστρέψειν τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ βεβαίου ἐλπίδος τοὺς μακαρίους), ἢ ἐν τῶν τῆς ἀρετῆς ἀσκητηρίων ἐνὶ τῷ πανταχοῦ μιᾶς γενεᾶς χρόνος, καὶ ὑφ' ἐνὶ πού, εἰ τύχοι, καθηγεμόνι, πεφιλοσοφηκότας γνησίως, τῇ τῶν μακαρίων ἐν οὐρανοῖς προσήνεγκε πολιτεία. Τὸ δὲ πλῆθος ἅπαν τῶν ὑπὸ τῆς ἀληθείας κατασχεθέντων, ἐξότου δι' ἑαυτῆς ἐβουλήθη τοὺς ἀνθρώπους ἐπιστρέψαι πρὸς ἑαυτήν, τίς ἂν οὐκ ἐπὶ νοῦν ἐκπλαγεῖη λαβῶν; Τοσοῦτον ἀπέχει τῇ κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίᾳ ἢ τῶν τινος ἀνθρώπων παραβληθῆναι καὶ πάντων ὁμοῦ, τῷ τε πλήθει τῶν βελτιουμένων καὶ τῷ τάχει τῆς βελτιώσεως, ὥστε καὶ κινδυνεῦσαι ἂν μάτην γεγονέναι τουτονὶ τὸν κόσμον, (οὐ τῆς συστάσεως

1. Cod. ἤλπισαν.

τέλος τὸν ἄνθρωπον καὶ τῶν ἔξω πολλοὶ τιθεῖσιν εἶναι, καὶ εἰ μὴ τοῦ σύμπαντος, ἀλλ' ὅσα τῶν γινομένων εἰσὶν ἀρχαὶ τῶν ἐν τούτῳ), καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων γενέσεις τε καὶ ζωὰς καὶ ἐφέσεις εἰκῆ τῷ παντὶ χρόνῳ προστίθεσθαι, εἰ μὴ τὴν τῆς ὑπερφουοῦς ἀληθείας φανέρωσιν οὕτως ὁ Θεὸς ὠκονόμει, ὥστε καὶ ἀποκαλυφθείσης, καὶ μενούσης ἔτι τοῖς ἀμβλυτέροις κεκαλυμμένης, καὶ τῷ μὲν ὑπερφουεῖ τῶν μαθημάτων ἀφιστάνειν δοκούσης οὐχ ἦττον ἢ τῆς διδασκαλίας τῷ τρόπῳ, διὰ δὲ τῶν παραδόξως αὐθις ἐνεργουμένων πάντας προσαγομένης, τοσοῦτον ἐσμὸν ἀνθρώπων ἀθρόον τῇ τῆς ἀληθείας ἐπιγνώσει, καὶ τῇ δι' αὐτὴν ἀρετῇ συμπάσῃ, πρὸς τὴν τοῦ θείου κοινωνίαν εὐμεθύδως ἐλθεῖν. Οὐκουν οὐδὲ περιώφθη, μὴ ἐπὶ τὸ ἀναγκαιότατόν τε καὶ βέλτιστον τὰ τε ἀνθρώπεια ἐλθεῖν αὐτὰ πράγματα τέλος, καὶ ὅσα αὐτῶν ἕνεκα τῶν ἀνθρώπων ἔστι καὶ γίνεται, οὐ δὴ καὶ τὴν ἀρχὴν ἢ τοῦ πεποιηκότος ἔτινε βούλησις, ὡς εἰκὸς ἦν. Διὸ δὴ καὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν ἀνεωγμένου διδασκαλείου, ἐπεὶ ἔδει ποτὲ τοῦτ' ἀνοίγνυσθαι, ὑπεχώρουν μὲν οἱ φυσικοὶ καὶ γεώδεις περὶ τῶν ὑπερφουῶν στοχασμοὶ, τὰ δ' ἱερά τοῖς ἀνθρώποις ἐνεφυτεύετο δόγματα, καὶ ταῦτα τοῖς ἔργοις τῶν δοξαζόντων σύμφωνα ἦν. Καὶ ἡ μὲν τῶν δαιμόνων οὐκέτ' ἦν ἰσχὺς οὐδαμοῦ· τὸ δὲ τοῦ ταύτην καταλύσαντος ὄνομα Ἰησοῦ κατ' αὐτῶν τε καὶ τῶν ἀβρῶστημάτων ἐκράτει πάντων τῆς φύσεως, καὶ [ἡ]¹ ἐνδυναστεύουσα τοῖς ἀνθρώποις ἐκ μακροῦ φιλία τῶν προσύλων τούτων ἐλύετο, καὶ ἡ πρὸς τὸν οὐρανὸν φέρουσα τῶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀνιόντων ἔγμεν ὁσημέραι, μυρίων ἐξ

1. An *of* potius, *ob* ἔτινε quod sequitur?— 2. Cod. *h* omittit.

ἀπάσης τῆς οἰκουμένης, τῶν μὲν ἀπὸ τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ παλῆς, τῶν δ' ἀπὸ τῆς ἐμπόρου τῶν ἐκείνου νόμων μελέτης ἀναλυόντων μετὰ πολλῶν τῆς μελλούσης εὐζωίας καὶ φανερῶν ἐλπίδων καὶ προουμιῶν. Καὶ ἠλέγχετο μὲν τὸ μαχομένον ἅπαν τῇ βελτίστη ταύτῃ καινοτομίᾳ μάτην ἐπιχειροῦν· ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ δύναμις ἐν τῇ φυσικῇ τῶν αὐτῶ πιστευόντων ἀσθενείᾳ θαυμασίως ἐτελειούτο. Καὶ ἡ μὲν φύσις τοῖς τέρασιν ἐξηλέγχετο δυνάμει μείζονι νικωμένη· ὁ δὲ φυσικὸς ὑπεχώρει λόγος τοῖς κατὰ φύσιν ἀπιθάνοις, πειστικῆς τινος χάριτος θεόθεν συνεγχεομένης εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς.

Τοιούτων αἱ ἱεραὶ βίβλοι διηγημάτων καὶ δογμάτων ἀνάμεστοι, μηδὲ τῆς ἐν τῷ λόγῳ χάριτος ἀμοιροῦσαι τούτων αἱ πλείους, καὶ τὸ μὲν δηλητηριῶδες Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος διαπεφυγυῖαι, τὸ δὲ τέρπον ἀνεπαχθῶς τε καὶ ἀκινδύνως τοῖς μεταχειρίζουσιν οὐχ ἦττον ἐκείνων ἀποδιδούσαι. Ὡν τοῖς πατράσιν ὡσπερ τισὶ καὶ ὑποδείγμασι γράμμεθα, τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων τῆς οἰκονομίας ἐγγυτέρω γεγενημένοις· ὅτε δὴ καὶ πιθανότητος μὲν τι προσῆν ἔτι τοῖς Πλάτωνος μύθοις, εἰ δὲ βούλει, καὶ τῶν αὐτοῦ πάντων ὁμιλητῶν μετ' Ἀριστοτέλους, ἐκ τῆς σαπρᾶς ἐκείνης καὶ σκιώδους σεμνότητος· αὐτοὶ δὲ τῷ φωτὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἀληθείας, ὑπερνικῶντι καὶ σβεννύντι τὴν δεισιδαιμονίαν ἐκείνην καὶ ὑπερορίζοντι, μὴ ταῖς ἐκ τῶν πραγμάτων μόνον ἀνάγκαις καὶ ταῖς ἄνωθεν κατοχαῖς, ἀλλὰ καὶ λογισμῶν κρίσει δεῖν ὦντο σώζεσθαι τεθειμένοι. Καὶ ὡς παραδείγμασιν οὖν αὐτοῖς κεχρημένοι καὶ κανόνισιν ἀδιαφεύστοις τῶν σωφρονεστερῶν περὶ τῆς ἡμετέρας εὐζωίας ἐλπίδων, οὐκ ἂν Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος ὑπεραλγοῦμεν ὑπ' ἀλλήλων ἀναιρουμένων· χαίρομεν δ' ἂν

καὶ τῆς ἐς τὰ κρείττω τῶν μαθημάτων ἀμβλύτητος σφίσειν ὑπὸ τῶν ἐκ Χριστοῦ φωτισθέντων ἐλεγχομένης. Καίτοι καὶ συγγνώμην αὐτοῖς τινα νεμόντων ἀκήκοα λόγων ἱεροτέρων ἐγώ. Ἄλλ' εἴ τινες νῦν τὰ σαπρὰ Ἑλλήνων ἀνανεοῖεν ληρήματα, τούτους φασὶν ἐν ἀσυγγνώστῳ καλινδεῖσθαι τῷ ψεύδει. Μετὰ γὰρ τὴν λαμπρὰν τῆς μοναρχίας ἀπόδειξιν, ἣν ἐκεῖνοι μὲν, ταῖς ἐπεισαγωγαῖς τῶν ψευδωνύμων ἀναιροῦντες θεῶν, τοῖς λόγοις μόνους ἐτίμων, ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ συμφυῆς καὶ οὐσιώδης Λόγος, μετὰ τῶν ἀνθρώπων γεγενημένος, ἀναμφισβητήτως καὶ καθαρῶς πιστεύειν ἐδίδασκε, ποῦ νῦν ὅσιον αὐτῆς θεοποιεῖν, καὶ τὴν ἀλόγιστον ἐκεῖνην θεοποιῖαν ἀναζωπυρεῖν ἀπεσβεσμένην πειρᾶσθαι, καὶ θεῶν τινων ἀγγνωρισμούς ἐκ φιλοσοφίας ὑπὲρ τὴν ποιητῶν διάστροφον γνώμην, καὶ ἀγιστείας εὐσταλεῖς, ὡς αὐτοὶ φασι, καὶ νόμους ἡθῶν καὶ διαίτης ὑφ' ἡγεμόνι Ζωροάστρη καὶ Πλάτωνι καὶ τοῖς ἐκ στοᾶς, καὶ τοιαύτην τινὰ λόγων ὀμίχλην αὐτῆς συνάγειν; ἥς ταῖς τῆς ἱεραῆς διδασκαλίας ἀκτίσι² θεῖως ἐσκεδασμένης, πρὸς τὰς τῆς ὑπερφυοῦς ἀληθείας αὐγάς ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις ἀνέβλεψεν. Ἐκεῖνα μὲν οὖν εἰ συμβαίῃ μοι ἐς χεῖρας πάντα ἐλθεῖν, φλυαρίαν³ ὄντα δεῖξω μακρὰν, καὶ πολλοὶ δεῖξουσιν· ἀλλὰ γένοιτο κάμοι τοῦτον ἐνστήσασθαι τὸν ἀγῶνα, καὶ μὴ πῦρ, ἀλλὰ λόγους μᾶλλον ἀληθείας ἐπαφεῖναι τοῖς γράμμασιν, ὡς τοῖς γράψασι μᾶλλον πρόποντος τοῦ πυρός. Εἰ δ' ἄλλο τι περὶ ἡμῶν δοκῆι τῷ κρείττονι, ἢ γε πρόθεσις πρὸς εὐσέβειαν ἐξαρκέσει. Ὅτι δὲ μὴ συκο-

1. Cfr. *librorum de Legibus proœmium*, pag. 2 et 4, quod Scholario jam tum, quum hæc scriberet, innotuisse mirum est, nisi alicujus a Plethonis secta transfugæ indicio.

2. Cod. ἀκτίσι. — 3. Cod. φλυαρίας.

φαντῶ τετολημῆκεναι τὰ τοιαυτὰ τινας, καὶ τινας ἄλλους
χαίρειν αὐτοῖς, νῦν μὲν αὐτοὶ τε συνοῖδασι καὶ πολλοὶ
μετ' αὐτῶν· δείξει δὲ καὶ πᾶσιν ὁ χρόνος ὁ φανερῶν τὰ
τέως κρυπτόμενα.

Ἄλλὰ σὺ γε οὐ σμικρῶς ἡμᾶς εὐφρανας, τὸν μὲν τῶν
Ἑλλήνων ἐκθείς λῆρον¹, οὐδ' ἴσως παρέργως, ὡς ἂν, εἴ
τινες αὐτὸν ἀγνοοῦντες ὑπ' ἐνίων ἐξαπατῶντο, μάθοιεν
τε καὶ καταγνοῖεν· ἀπὸ τῆς αὐτῆς δὲ ὀρμωμένους ὡς
ἔφησθα καὶ Λατίνους αὐτοῖς ὑποθέσεως ἐν τῷ παρ' αὐ-
τῶν πεμφθέντι σοι γράμματι, δείξας ἢ μάτην Ἑλλήνων
κατηγορεῖν, ἢ τοῖς αὐτοῖς ἐνεσχημένους² καὶ σφᾶς ἀ-
γνοεῖν. Οὐ γὰρ ἔτι λοιπὸν γώρα τοῖς τὴν σὴν ψυχὴν
διεβάλλουσι, καὶ φρονεῖν σε ἰσχυρίζομένοις, ὧν δὴ καὶ
προδήλως φαίνῃ καταφρονῶν· οὐδὲ πιστεύσει τις αὐτοῖς
τῶν εἰδύτων ταῦτα δὴ τὰ πρὸς Λατίνους σοι γεγραμ-
μένα. Καὶ ἔγωγε, νῆ τὴν ἱεράν ἀλήθειαν, ἐδόκουν δὴ καὶ
Πλάτωνος ἀκούειν αὐτοῦ καὶ Ἀριστοτέλους παλλὰ τε μεμ-
φομένων καὶ βοώντων ὑπὸ σοῦ τὰ μέγιστα ἠδίκησθαι,
μαθόντος μὲν αὐτῶν τὰ σεμνὰ, ἔπειτα ἐξορησαμένου· ὁ
δὴ καὶ τοῖς ὑπὸ τῆς ἀληθείας πεφωτισμένοις πᾶσιν ἡμῖν
ἐμέμψαντ' ἂν, εἰ παρῆσαν. Μᾶλλον δ' οἱ μὲν κἂν ἐπήνε-
σαν ἡμᾶς οὕτω τάκεινων³ φαυλίζοντας, πείρα μεμαθη-
κότες, ὡς οὐδὲν αὐτοὺς ὦνησεν ἢ πρὸς τὴν θεῖαν φύσιν
παρανομία, οὐδὲ τῆς θεοποιίας εὐτυχῶς ἐκείνης ἀπήλλα-
ξαν· οἱ δὲ ζηλωταὶ νῦν ἐκείνων, ὑπ' ἀπειρίας, ἐγένοντ' ἂν
σοι καὶ πολλῷ χαλεπώτεροι, εἴπερ οἶόν τ' ἦν, ἀπορρίψαν-
τας τὴν ὡς ἐπὶ φαυλοτάτοις πάντως αἰδῶ, παρῆσῃα σοῦ
καταβοᾶν, ὡς ἠδίκηκός. Οὐ γὰρ μικρὸν ἢ σὴ ψῆφος

1. Confer, quae hic optime discutiuntur, ipsa Platonis verba.
supra, p. 302, sq. - 2. Cod. ἐνισχημένους. 3. Cod. τὰ κείνων.